ÇINARALTI

Sayı : 75

Kuruş 15

MİLLİYET DERGİ

AFTALIK FİKİR VE SANAT MECMUA

BU SAYIDAKİLER:

Türk ahlâkı ..... Orhan Seyfi Orhon
Şimdiki dünya harbinin asıl sebebi ..... Dr. M. Hakkı Akansel
Göktürklerin Bizansla münasebeti ..... Hüseyin Namık Orkun
Zaki ve yeni Malatya ..... R. Yalgın
Topkapı arşivinde (şiir) ..... Mithat Cemal
Şiir ve kaide ..... Edip Ayel
Bir Mendires türküsü (şiir) ..... Halim Yağcıoğlu
Istırap (şiir) ..... Dündar Aküna
Seçme sözler ..... **
Türk maliyesinin tarihçesi ..... Enver Behnan Şapolyo
Hınç ve Sevgi (şiir) ..... Fuat Hulûsi Demirelli
İstanbulu gördüm (şiir) ..... Feyzi Halıcı
Fatmacık (şiir) ..... Yaşar Güngör
Delinden Üsküdara ..... Barkın
Çocuk adam (millî roman) ..... Orhan Seyfi Orhon

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

Sekiz sahifesi renkli olmak üzere 72 büyük sahifeli iki nüshası bir arada olarak Birincikânunda çıkan

SİGNAL'i aldınız mı?

Bu fevkalâde nüsha: Almanca, İtalyanca, Fransızca, İngilizce ve Rumca olarak intışar etmiştir.

Almadınızsa ve bayiinizde bulamazsanız, Umumî vekilinden tedarik edebilirsiniz.

Fiatı 30 kuruştur

Umumî Vekili: Bu nüsha kütüphanenizi tezyin edecektir.

JOHANN BAYER

Eski Gümrük sokak No. 38: Galata - İstanbul

Posta kutusu: 1580

SİGNAL'in 1943 senesi ilk nüshası çıkmıştır. Fiatı 20 kuruştur

Millî Piyango

Hem sizin için, hem memleket için, çifte kazançtır!

Sahibi ve Neşriyat Müdürü:
Orhan Seyfi ORHON

ACELE SATILIK EV

Bütün masrafları alıcıya ait olmak üzere maktuan bin liraya. Adres: Vefa, Hacıkadın mahallesi, Medrese sokağı, 13 No. Her gün görülebilir.

Almak istiyenler aşağıdaki adrese mektupla müracaat etsinler:

Bayan Nazlı Zorluhan
Ortaokul öğretmeni İsmet Kün annesi
Bilecik

Basıldığı yer:
Cumhuriyet Matbaası — İstanbul

misafir gelince

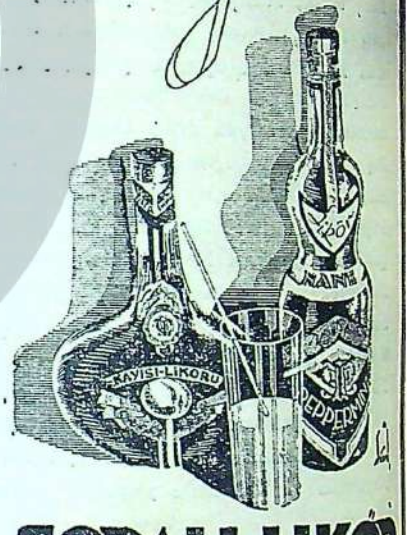

SODALI LİKÖR
İKRAM EDİNİZ

ADEMİ İKTİDAR VE BELGEVŞEKLİĞİNE KARŞI

FORTOBİN

S. ve İ. MUAVENET VEKÂLETİNİN RUHSATINI HAİZDİR
HER ECZANEDE BULUNUR POSTA KUTUSU 228
REÇETE İLE SATILIR

DEVA

KAŞETLERİ

Baş, Diş, Nezle, Grip, Romatizma
ve bütün ağrıları derhal keser

Sıhhiye Vekâletinin ruhsatını haizdir. İCABINDA GÜNDE 3 KAŞE ALINABİLİR

ÇINARALTI YAYINI
ORHAN SEYFİ ORHON

Dün, Bugün, Yarın

Orhan Seyfi Orhonun Türkçülük fikirlerini, memleket meselelerini, millî duyguları en temiz bir Türkçe ile, en edebî bir şekilde anlatan bu eseri

Çıktı.

Fiatı 50 kuruş

Dikkat: Mevcudu pek az kalmıştır. Edinmek istiyenlere acele etmelerini tavsiye ederiz.

Umumi satış yeri: İstanbul, Ankara caddesi Çınaraltı idarehanesi

Millî Türk efsaneleri

Yazan: HÜSEYİN NAMIK ORKUN

Hüseyin Namık Orkunun uzun, ilmî bir tetkik neticesi bir araya topladığı bu millî efsaneler bize Türk ruhunu tanıtan ve bir şiir, bir hikâye gibi lezzetle heyecanla okunacak en kıymetli, en faydalı bir eserdir. Bu efsanelerde: Dünyanın yaradılışı, Çıkış efsanesi, Oğuz efsanesi, Kurt efsanesi, Zoya Tülek efsanesi, Uygur efsanesi, Tepegöz efsanesi gibi parçalar vardır.

Pek yakında çıkıyor!

Fiatı 50 kuruş

Yeryüzünde Türkler

Yazan: HÜSEYİN NAMIK ORKUN

Türklere akraba olan milletlerle yer yüzüne yayılmış bütün Türklerin yerlerini, boylarını, hüviyetlerini, nüfuslarını, hayatlarını bildiren emsalsiz bir eserdir.

Pek yakında çıkıyor!

Fiatı 50 kuruş

Dikkat: Bu eserler hakkında siparişlerinizi şimdiden veriniz.

Umumi satış yeri: İstanbul, Ankara caddesi Çınaraltı idarehanesi, No. 47

Telefon: 22129

Hesap böyle verilir!

Yazan: ATSIZ

Yeni çıktı. İkbal, Çığır, Ahmet Halit, Arif Bolat kitabevlerinde bulunur.

Değeri 60 kuruştur.

Konuşmalar

Bay Muzaffer Akman:

— (Ben) isimli manzumenizin birinci kıtası güzel:

İhtiras, kanımı yakan alevdir,
Hakikat dizime saplanan sızı
İhtiras, mahşeri cennet gösterir,
Hakikat gözümden siler yaldızı.

Bunun da ilk mısraı daha orijinal. «Hakikat dizime saplanan sızı.» mısraında ifade tarzı yeni. Fakat «İhtiras, mahşeri cennet gösterir» de bu orijinalite yok. İkinci kıta muvaffak değil. Birinci kıta da söylediğinize hiç bir şey ilâve etmiyor. Hattâ etmemekle de kalmıyor, o kıtanın verdiği ümidi söndürüyor. Bir manzume, başlıyan, devam eden, biten bir şeydir. Manzume bir küldür. Onu bir kül halinde güzel yapabilmeli. Nefesiniz, ilk mısralarda tükenmiş. Söyliyeceklerinizi bitirmişsiniz. Ondan sonrası kendinizi bir zorlayıştır. Öbür manzumelerinizde daha az muvaffak olmuşsunuz. Bazan kelimeleri yerinde kullanmıyorsunuz. Aradığınız kadından bahsederken:

«Yanarım, hayalimde bir gün ona varmasam,

diyorsunuz. Siz kadın mısınız? Birisine varmak kadınların kullandığı tâbirdir. Erkekler varmak değil, almak der. Varmayı, ulaşmak mânasına kullanıyorsanız, bu anlaşılmıyor.

Bir başkasında (Afak) diyorsunuz Türkçe ufuklar varken Arapça afaka ne lüzumu var? Şiire kafiye yapacağım, diye Arapça konuşmıya başlamak olur mu? Bizden alacağınız cevap için pul göndermeye yoktur.

Bay Abdülgafur Altuğ:

— Bize manzume şeklinde gönderdi sevgi ve iltifatınıza teşekkür ederiz.

Bay Mehmet Emin Aydı:

— (Al atım) isimli şiirinizde bir güzelliği var. Meselâ, şu iki mısra:

Bakmadan dur diyene koşuyor dört nal a
Koşacak, durmıyacak alnı beyaz al atım!

pek güzel. Fakat baştanbaşa böyle değil. ruk Nafiz Çamlıbel, bir şiirinde atı, Tür nin sembolü olarak pek güzel yazmıştır. buluşu tekrarlamak, ne de olsa yeni sa maz. Duygularınızı, heyecanlarınızı, ta köyü, insanları olduğu gibi, gördüğünüz yazınız.

Bayan Meziyet H. Uraz:

— Geçen seferki tereddüdümüzü affe siniz. Şiirinizde o kısımlar düzelmiş. Fa manzume tam mükemmel şeklini alm ilhamınızı zorladığınız belli. O kadar ki kelimeleri vezin kalıbına sokmak için bir ceyi eksiltmişsiniz. (Kisvelerniz) şekli bir lâffuz hatasından kurtulamaz. (Kisvele demek lâzım. Neden, hep bu manzume rinde duruyorsunuz? Bunu bir tarafa bıra Başka bir şey yazın!

JAPON MUCİZESİ

VE BUNDAN BİZİM İÇİN ALINACAK DERSLER

Yeni çıktı

Elli sene! Bir milletin ömründe nedir? Bir saat! İşte, Japonya, bu kadar bir zamanda, çok fakir, bir Ortaçağ çiftçi milleti iken, dünyanın en kuvvetli bir askerî devleti ve en ileri bir ağır endüstri milleti haline geldi. Bu kitap, bu mucizenin hangi manevî âmillerin tesirile başarılmış olduğunu anlatıyor. Ve bundan bizim için alınacak faydalı örnekleri gösteriyor!

Fiatı: 50 kuruş

Umumî satış yeri: İstanbul, Ankara caddesi, No. 47 (Çınaraltı) idarehanesi.

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 75

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınaraltı Yayınevi, No. 47

Telefon : 22129

Fiatı: 15 Krs.

27 Şubat 1943 Cumartesi

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Cilt : 3

Türk Ahlâkı..

Yazan : Orhan Seyfi ORHON

Ziya Gökalp, (Türkçülüğün Esasları) isimli küçük fakat eşsiz kitabında ahlâk bahsine gelince : Dünyada bazı milletlerin bazı hususlarda birincilği kazandığını söylüyor. Meselâ: İngilizler iktısadiyatta Almanlar musikide, Fransızlar edebiyatta, Türkler de ahlâkta dünya milletleri arasında birincidir, diyor. Bir milletin mânevî bünyesindeki sağlamlığın, maddî bünyesindeki kudretten çok daha üstün olduğunu söyliyen bugünün ilim adamları milletimizin lâyık olduğu çok şerefli bir yarını bize şimdiden haber vermiş sayılırlar. Türkler, en heybetli orduları cesaretile yendiği gibi, idaresine aldığı milletleri de ahlâkça üstünlüğüne hayran bırakmıştır. Tarihimiz, sadece bir kahramanlık menkıbesi değil, bir fazilet kitabıdır da. Büyüklere saygı ve sevgi, zayıflara yardım, ahdinde durmak, yalan söylememek. Vazife uğrunda fedakârlık, yurtseverlik, feragat, tahammül, vekar... Bütün bunlar bizim için Türk olmanın tabiî neticeleridir. En düşkün zamanlarımızda bile bize sığınanları hiç menfaatsiz sade civanmertlik namına, bir harbı göze alacak kadar himaye ettiğimizi dünya bilir. İstanbulu zaptettiğimiz zaman mağlûplara bağışladığımız müsaadeler, sonradan kapitülâsyonlar şeklinde Avrupalıların başımıza belâ ettiği şeylerdir. Osman Gazi, o büyük imparatorluğu kurarken, halktan vergi alınmasını söyliyenlere birden köpürüyor· Ne münasebet, diyor, herkesin malına ne hakla el sürebilirsiniz? Ancak bunun gerekli ve haklı olduğuna inandıktan sonradır ki vergiyi kabul ediyor. Deli Domrul hikâyesinde : Azraile kendininkinden başka verecek can bulamıyan Deli Domrul, bunu karısına söyleyip vedalaşınca, kadın: «Ay diyor, bir can nedir ki bunu sana sevdiklerin verememişler? Al yiğitim, benimki senin olsun!» Eski Padişahlar, Yeniçeri ortasının ilk neferiydi. Her ay ulûfesini ocaktan alır, karavanayı silâh arkadaşlarile yerdi... Daha ne bileyim, Türk tarihi, buna benzer yüz binlerce misâllerle doludur. Türk milletinde, Maarif Vekilimizin de çok doğru söylediği gibi, ciddî bir ahlâk buhranı olamaz. Bu ancak millî şuurunu kaybedenlerin uğradığı geçici bir hastalıktır ki millî varlığını anlayınca hiç bir eser bırakmadan silinir, gider. Türk harsını yaymak, millî şuuru uyandırmak istiyen Türkçülüğün asıl hedefi de bu değil midir?

ORHAN SEYFİ ORHON

YENİ ABONE ŞARTLARI (37 den itibaren)
Yıllığı 760, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için:
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez.

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

Cemiyeti 27. Sb.' sayı 75

ŞİMDİKİ DÜNYA HARBİNİN

ASIL SEBEBİ

Yazan : Dr. Mustafa Hakkı Akansel

II

Japonya: Nüfusu, Şimalî Amerika Birleşik Devletlerinin nüfusunun dörtte üçüne müsavidir. Toprakları ise, Florida ve Oregon devletlerinin birleşik topraklarından ancak bir parça fazladır. Böyle iken, Japonyadaki toprakların çoğu dağlık, kayalıktır. Bu sebepten, Japonyada, beher mil kareye 2148 insan düşer. İngilterede ise, 596, Almanyada 578, Amerikada 100 insan düşer. Japonya dahi, kendi meselesinin, Almanya ve İtalyada olduğu gibi halledilebileceğini düşünüyor: **ya genişleme, ya patlama.**

Genişleme meselesi: İstikbal için kâhinlikte bulunmağa lüzum yoktur. 1928 de, Felemenk Hindistanının, yani Sumatra ve Cavanın dokuma ticareti, İngiltere, Japonya ve Hollanda arasında, üç müsavi parçaya taksim edilmişti. 1935 senesinde ise, bu ticaretin **yüzde yetmiş altısını** Japonya zaptetmişti. Öteki iki millet, kalan yüzde yirmi dördü paylaştılar. Japonya, durmadan artan nüfusunu besliyebilmek için, onları, fabrikalarda çalıştırmağa mecburdur. 1933 senesinde, Japonya, Hindistana, İngiltereden fazla dokuma satmıştır. Felemenk Hindistanı ile ticareti Felemenk ticaretinden üstündür. Kenya ve Uganda sömürgelerine yaptığı ihracat, İngiltereninkinden altı kere daha fazladır.

İlâvem: Nüfus meselesile ilgili millî ve tarihî bir olay:

Fransada Sorbon Üniversitesinde fahrî profesör ve Fransa enstitüsü âzasından, Ortaçağ tarihi mütehassısı **Ferdinand Lot'nun**, 1937 de çıkan, (**Les Invasions Barbares** - Barbarların istilâları) isimli eserinde (cilt 1, sayfa 141) şu satırlar okunur: (... **bunlara, İranın, Süriyenin, Hindistanın, uzun asırlar boyunca, Türk kaynağından gelen prensler hanedanlarına malik oldukları ve Osmanlıların da, on beşinci ve on altıncı asırlarda, Şarkî Roma İmparatorluğunun en geniş zamanından daha geniş toprağa sahip olduğu ilâve edilirse, o vakit, (bu Türk dünyasının akla durgunluk veren büyüklüğü) (on sera frappé de (l'immensité) de ce monde turc) insanın dikkat gözünü çeker).**

F. Grenard da, (Asyanın Üstünlüğü ve Düşkünlüğü) isimli eserinde şöyle diyor: (Osmanlı devleti, büyüdükçe, Asyanın tâ içlerinden gelen ırkdaşları ona katılmağa koşarlardı). **Bu, «akla durgunluk verecek kadar» büyük olan Türk âlemi ne oldu?**

Çin: Çinin, büyük nehirlerle sulanan geniş ovalarında ve deniz kenarlarındaki ovalarında nüfus nispeti mil kareye 7000 olduğuna göre, Çinin genişleyen bir millet olması icabederdi. Fakat, onun endüstrisinin yetmemezliği ve milletinin hususiyetleri, onu, ticaret bakımından, tedafüî bir millet haline koymuşlardır. Çin halkı, şimdiye kadar, fena yaşama şartlarını tevekkül ile kabul etmiştir. Bu halk, gayretlerini birleştirip, hallerini islâh etmeği düşünmemiştir. **Çin de, Hindistan ve Afrika gibi, asrî milletlerin usullerini alıp hazmetmeğe ve bunlara karşı kendini müdafaa etmeğe muktedir olamamıştır.**

Müellif, Çinin şimalindeki beş vilâyetin muhtariyet alacaklarının tahmin edildiğini yazdıktan sonra, şöyle diyor: (Fakat, şöyle bir kâhinlikte bulunmak mantıkî gibi görünüyor: Eski bir Roma düsturu vardır: (Zaptetmek için, evvelâ, ayırın). Er geç, değil yalnız Şimalî Çinin, belki, Çinin daha cenubî ve garbî parçalarının da Mançukoya ayak uyduracaklarını görebileceğiz.)

Filipin adaları Şimalin yüksek tazyikli diyarlarile cenupların alçak tazyikli memleketleri arasında Filipin adaları vardır. Bu adalar, aynen Fransanın durumundadırlar: Kendileri bol nüfuslu oldukları halde, kendilerinden daha fazla nüfuslu milletere komşudurlar. **Öte yandan, endüstriyel, ticarî ve millî bakımlardan, Hindistan ve Çin kadar geridirler.** Aynı zamanda, genişlemeğe mecbur bir impa ğun yolu üzerindedirler. Bütün beplerin bir araya gelişi bir farkı) doğuruyor. Biz, bunun rini şimdiden haber vermeğe edemiyoruz. Fakat, biz, bu n endişe ile tahmin edebiliriz.)

Müellifin bu düşüncesi y noktada aksıyor: Şimalî Amer leşik Devletleri, toprak ve nü kımlarından, tedafüî bir devl ğu halde, **enerjileri, dinamizml ve iradeleri sayesinde, ticarî bal tecavüzî bir millettirler. Bu o ruhun maddeye üstün olduğunu şekilde ispat eder. Bu «ruh» i ısrar edişim, 300 yıldır kaybe eski «Türk ruhu» nu yeniden içindir. Çünkü, bizi, ancak bu taracaktır.**

***

Son söz: Müellif, bu m ikinci başlık olarak, H. G. W düşüncesini koymuş: **(Bize, ğümüzü ve emniyetimizi temin olan şey (zekâ) dır, (hissiyat) dir).**

5 Haziran 1942 günlü dağ) dergisinde, **Ernest Re** fikrini almıştım: **(Eger, bir mil di bağrından, kendisini tehdit rici tahrip veya dahilî gevşeme lerinin önünü almağa yetecek akıl ve mantık çıkaramazsa mağa mahkûmdur).**

Aynı filozofun, başka bir de alıyorum: **(Kendi bağrın dini koruyacak kadar akıl ve çıkarabilen milletlerin sayısı, çok azdır).**

Fakat, her türlü fikrin ağ olan **Eflâtun,** (Siyaset) isimli iki bin sene önce, şöyle yazmıştı **letler o kadar kötü idare olu onların daha sık batmayışlarına olunur).**

İşte, eski Türklerde, bu (lim) fazla idi. Onun için, ko imparatorluklar kurdular.

Dr. Mustafa Hakkı

ıök Türklerin
Bizansla münasebeti

Yazan :
Hüseyin Namık ORKUN

I

syanın meşhur ticaret yolu olan ve yolu adı verilen yol Sogdların da ara- geçmekte idi. Hilkaten tüccar olan ır ipek ticaretinde de birinci rolü oy- a idiler. Yabancı kavimlerin idareleri girdikleri vakit dahi bu ticaretten vaz- değillerdi. Önce Eftalitlerin idareleri idiler. Sonra Eftalitleri mağlûp eden Göktürklerinin idarelerine girdiler. Sogd yeni efendilerini de sükûn ile karşı- ; fakat ticaretlerine halel geldiği vakit naga başladılar.

atı Göktürk hâkimiyetinin daha ilk se- ıde Sogdların ticareti bir takım ma- karşılaşmıştı. Acemler nezdinde seya- en Sogdlar oradaki Medler nezdinde de ipeklerini satmak istiyorlardı. Bina- efendileri olan Türk hakanından bu enin halli için Acemler nezdine sefir melerini rica etmişler, Bizanslıların ismini verdikleri Türk hakanı da adına bu mesele için Sogdlardan mü- bir sefaret heyeti göndermişti ki bu başında Maniakh adlı bir Sogd bulu- ı.

niakh sefaret heyeti Acemler nezdine , Acemler de bu sefaret heyetinin vü- pek memnun olmamışlardı. Çünkü bu yurtlarına yabancılar gelip memleke- yeti hakkında malûmat elde etmek lirlerdi. Acem hükümdarı önceleri ğünü açıkca söylemek istememişti. heyetinin arzusunu dinlemiş, cevabı a tehir etmiş, sonra rüesadan müreк- r meclis kurarak Sogdların bu isteklе- detmiş, hattâ Sogdların birlikte getir- i ipekleri de satın alarak önlerinde yak-

aret heyeti hakanın nezdine döndüğü olan biteni anlatmış, hakan da ikinci bir heyeti göndermişti. Acemler bu sefa- etinin sonu gelmiyeceğini, neticede tehlikesinin başlarında patlıyacağını an- , heyeti zehirliyerek İranın iklimine nül edemeyip öldükleri şayiasını çıkar- lı.

zabul bu şayiaya kanmamıştı. Fakat rın tavsiyesi üzerine İrandan geçme- ve rica etseler dahi bir parçacık ipek eğe karar vermişti. Hem Bizans ile rsa bu cihet askerî bakımdan da iyi verebilirdi. Çünkü Bizans daimî su- İran ile harb halinde idi.

İşte bu suretle Sogd aslından olan Maniakhın reisliğinde bir Türk sefaret heyeti hakanın dostluk ve ittifakını teklif eden bir mektubu ve Bizans hükümdarı için de ipek hediyeleri havi olarak Bizansa hareket etmişti.

Bizanslılar «İskit harflerile» yazılmış olan Türk hakanının mektubunu tercüme ettirmişler ve sefaret heyetinden bu kavim hakkında malûmat almağa çalışmışlardı.

Sefaret heyeti Türklerin Eftalitleri tamamile perişan ettiklerini, yurtlarını zaptettiklerini söylemiş, Bizanslılar pek yakın bir zamanda nezdlerine bir sefaret heyeti gönderen Avarlar hakkında da sual sorunca şu hakikat meydana çıkmıştı :

Avarlar eskiden Göktürklerin tebaası idiler; hattâ bunların bir kısmı hâlâ Türklerin idareleri altında bulunmaktadır. Garba gelen, Bizanslılardan arazi isteyen Avarların sayısı ise tahminen 20,000 kadardır. Fakat bunlar hakanın tebaası olan bir takım kavimleri ve kabileleri de önlerine katıp sürüklemişlerdir.

Bundan sonra Türk sefaret heyeti asıl mevzua avdet etmiş, Türk - Bizans anlaşmasını ve Bizans hudutlarında bulunan bütün düşmanlara karşı Bizans ile birlikte hareketi teklif etmişler, tabiî bu anlaşmada bilhassa Acemleri göz önünde tutmuşlardı. Sefaret heyetinin reisi ellerini yukarıya kaldırıp anlaşmayı bozdukları takdirde kendisine müthiş beddualar etmişti.

İpek meselesinde ise hayretler içinde kalmışlardı. Zannediyordu ki Bizanslılar her halde ipeği pek tanımazlar yahut pek güçlükle elde ederler. Halbuki bol miktarda ipeği görünce hayret etmişlerdi. Hattâ hükümdar İkinci Justinus kendilerine ipekböceği de göstermiş, kendilerinin de ipek yaptıklarını anlatmıştı. Mamafih bu sadece Türk sefaret heyetini aldatmaktı.

Hükümdar Justinianus zamanında Hindistanlı rahipler Bizansa gelmiş, kendilerile birlikte ipekböceği getirmişler ve Bizansa ipeğin sırrını anlatmışlardı. Başka bir rivayete göre içi oyulmuş bir değnek içinde ipekböceği tohumunu Çinden Bizansa bir Acem getirmişti. Fakat bütün bunlara rağmen Bizanslılar başkalarına muhtaç olmıyacak kadar ipek elde edememekte idiler. Binaenaleyh kendilerine lâzım olan ipekleri Acemlerden alıyorlardı.

Bizanslılar Türk sefaret heyetinin böyle bir hile ile gözlerini kamaştırdıktan sonra 568 de Bizans hükümdarı İkinci Justinus Sicilyalı Zemarkhos'un idaresinde bir Bizans sefaret heyetini göndermiş ve bu heyet hazırlanıncaya kadar Maniakhı da geri göndermemişti.

Maniakhın yol göstermesile sefaret heyeti «günlerce gittikten sonra» Sogdların arazisine gelmişti. Buradan itibaren dikkate şayan hâdiseler görmeğe başlamışlardı. Sogd ülkesinde daha ilk durakta attan indikleri vakit yanlarına Türkler gelip kendilerine demir satmağı teklif etmişlerdi. Bizanslılar bunu, Türklerin kendilerinin demir işlediklerini ve bu hususta ne kadar zengin olduklarını göstermek için yapmakta olduklarını zannetmişlerdi. Halbuki Türklerin çok eskidenberi demir işledikleri malûm bir hakikattir. Binaenaleyh demiri gösteriş olmak üzere getirmemişlerdi. Demir onlarca nadir bir nesne değildi.

Demir satmak isteyen Türkler uzaklaştıktan sonra sefaret heyetinin yanına başka bir grup insan gelmişti ki bunlar Türk rahipleri idi. Birlikte getirdikleri yükleri indirmişler, ateş yakmışlar, Türk dili ile bir şeyler söylemeğe, bu arada da ziller çalmağa ve ellerindeki teflere vurmağa başlamışlardı. Gürültü gittikçe çoğalmış, çılgıncasına teflere vururken yanan dal parçalarını fena ruhları koğmak için yabancı diyardan gelen bu adamları ateşten atlatmağa başlamışlardı. Hürmet makamında Zemarkhos'u bizzat Türkler ateşten atlatmıştı.

Bundan sonra Türklerin ve Sogdların mühim bir kısmı sefaret heyetinin yanından uzaklaşmış, sadece heyeti hakan nezdine götürmeğe memur olanlar yanlarında kalmışlardı. Bir müddet sonra bu heyet Türk hükümdarı Sizabul'un ordugâhına vasıl olmuştu ki bu ordugâh Ektag denilen bir yerin civarındaki vâdide bulunuyordu. Ektag Türk dilinde Altındağ mânasına gelmekte idi. Heyet dinlenir dinlenmez hakanın nezdine götürülmüştü. Bu kabul merasimi taştan yapılmış bir sarayda değil bir çadırda yapılıyordu.

Türk hükümdarı altından yapılmış süslü bir tahtın üzerinde oturuyordu. Tahtının tekerlekleri vardı ve icabederse tahta at da koşulabilirdi. Sefirler hakanı hürmetle selâmlamışlar ve hediyeleri takdim etmişlerdi. Bundan sonra Zemarkhos iki ülkenin samimî dostluğundan bahseden bir nutuk söylemiş, hakan da buna aynı şekilde mukabele etmiş-

(Devamı 15 nci sayfadadır.)

Eski ve Yeni
MALATYA

Millî Şefimizin intihap dairesi olmak şerefini unutmayan ye Malatya Anadolumuzun hergün biraz daha güzelleşen bir incisi haline gelmektedir

Yazan :
R. YALGIN

Her dilde cepte taşınacak gibi küçük küçük birer memleket kitabı vardır. Bazı milletler bunu dünya için de teşmil etmişlerdir. Nitekim Hogart'ın böyle kısa fakat çok faydalı bir kitabı vardır. (1)

Bu kitapta Malatyayı açtığımız zaman bu güzel şehrimizin Tokma çayı üzerinde 850 rakımında olduğu ve milâttan 120 yıl sonraya kadar (Roma devrinde) yahut (Romalıların modası Anadoluda hükmettiği çağda)

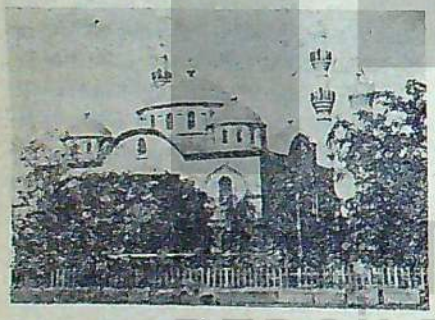

Yeni Malatyanın Yenicamii

Melitene adıyla meşhur olduğunu görürüz. O zamanlar burası (6000) askerle idare olunan oldukça mühim bir şehir imiş.

Halbuki; büyük Eti ve Asur bakıyeleri ile bugün Malatyanın tarihi, Hogartın tahmininden pek çok asırlar daha ileri gitmektedir.

Fransızlar tarafından bir kaç defa hafriyat gören Arslantepe höyüğü bunun ne kadar büyük bir şahidi ve ne muazzam bir vesikasıdır. Bu höyükten çıkarılan Eti eserleri simdi Ankara Eti müzesinin en güzel eserleri arasındadır. Şu halde güzel Malatyamızın yasını düşünürken Helenistik veya Roma devirlerinde değil, Milâttan (200) sene öncesine kadar yorulmamamız lâzımdır.

Hogart milâttan 577 sene sonra burada yapılmış büyük bir harb de kaydeder. Amasya tarihinde buna dair oldukça mühim malûmat bulmak kabildir.

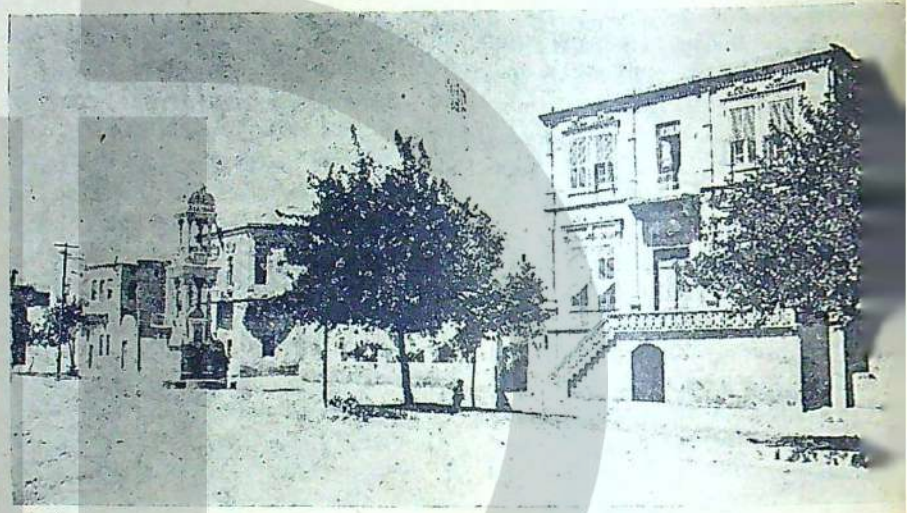

Yeni Malatyada Atatürk caddesi

Bu büyük harbden sonra şehir Bizans hâkimiyetine geçer ve fakat Bizanslılar Malatya halkını İstanbula ve hem de cebren tahcir ederler. (752)

Bu asırda Malatyayı bomboş zannetmek mümkün değildir.

Bundan sonra Malatya Halife Mensurun, Danişmendlilerin elindedir. Aradan pek az zaman geçmeden 1171 milâdi tarihlerinde Anadolu Selçükileri elinde kalan Malatya 1235 de maalesef Moğolluların saldırışları arasında tekrar büyük bir istırap elemi içindedir.

Ancak Malatya umumî istirahate 1396 tarihinde Yıldırım Bayezidin kuvvetlileri arasına girdikten sonra kavuşur. bu istirahati (1401) Timur vakası bir karartmış ise de Yavuzun kudetli eli tadile muktedir olmuştur.

İş bununla da bitmiş sayılmaz, acıklı hâdise eski Malatyanın ölümünü iyan (1839 - 1840) yıllarının şuu reketidir.

Mısırlı İbrahim Paşanın azgınlığı da Alman generali Moltke ile Hafız bu güzel ve tarihî şehri karargâh üzerine halkın bağlara dağılarak eski rini terketmiş olmalarıdır. İşte şimdi

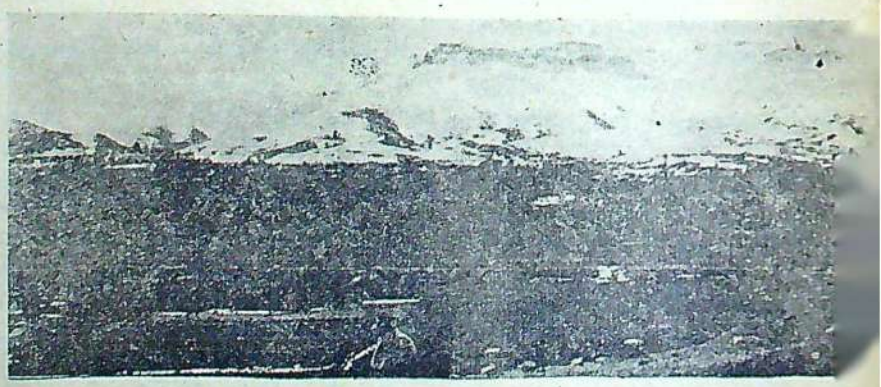

Eski Malatya ile yeni Malatya arası ve Malatya dağları

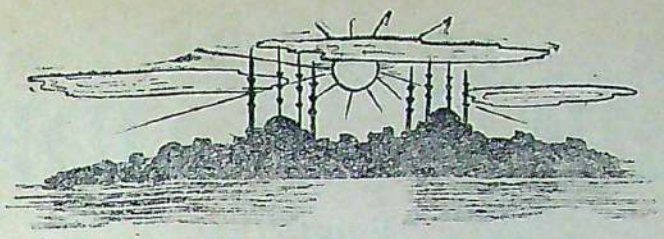

TOPKAPI ARŞİVİNDE

Göğsüm değer üç asra bütün saltanatiyle,
Maziyi dolaştıkça Süleymânın atiyle.

Gönlüm tadar ummanı bütün şâşaasiyle,
Sallar kayıp aktıkça Süleyman paşasiyle.

Ruhum dolar, ömrüm dolar orduyla, gemiyle
Fermanlar okundukça Selimin kalemiyle....

Hep sizdedir onlar: aşan oklar, uçan atlar,
Ey şemseli kaplar, çürümüş, eski kâatlar!..

Mithat Cemal

Yeni Malatya: Bağları, bahçeleri, tabii manzaraları ve büyük barajı ile Anadolunun hiç şüphesiz mükemmel bir pırlantasıdır. Malatyayı görmiyenler için bu pırlantanın kıymetini hayallere sığdırmak zannedersem mümkün değildir. Malatyayı görmek lâzımdır.

Hele Cümhuriyet devrinde Türk milletine muazzam bir uğur kaynağı olan «İnönü» nün bu şehre mebus oluşu: Malatyanın eski talihsizliğini mazinin karanlıklarına gömmüş ve bütün istikbal müddetince onu bir daha kara gün görmiyecek bahtiyar yurtlarımıza katmıştır.

Bugün; Malatyanın yepyeni olan istasyonu, garı, caddeleri, hükûmet konağı, fabrikaları; hastane, mektep, sinema gibi esaslı müesseseleri istikbalde bu şirin durağın ne kadar sevimli ve ne kadar kaderli bir Türk yurdu olacağına çok büyük şahitleridir.

R. YALGIN

---

(1) «Hend Book» bu kitap 256 sayfadır Türkiyenin her yerini burada bulmak mümkündür.

(2) Bu destan Gazi Antebin Karakuyu köyünde gözleri kör Âşık Mustafadan dinlenmiştir.

(3) Bir mevki ismi

(4) Havan topu.

(5) Hidematı şakka cezası.

(6) Mizar Nizibin iki saat cenubunda eski bir köydür.

Eski Malatya harabeleri

...eden başka bir şey olmıyan bu şehre eski ...alatya deniyor.

1839 tarihinde bağlar arasında kurulan ...eni Malatya; her bakımdan samimî durumu ... büyüme istidadı itibarile eski Malatyadan ...a elverişli ise de eski Malatyanın hiç ...azsa bir açık müze suretile muhafaza ...memiş olması bakımından büyük bir acı-... Eski Malatyanın bu acıklı durumu üs-...de fazla durmak yaralarımızı deşmekten ...ri gidemiyeceğini bildiğimiz için bu tari-şehri devam ettiği uyku içinde terkederek ...eni Malatyayı görmeden önce Mısırlı İbra-Paşanın Anadolu istilâsı zamanında halk ...lerinden Âşık Alinin söylediği şu destanı ...ıyalım :

Hazırol vaktine dayan İbrahim (2)
İner çarhacılar meydan benimdir.
Mısırdan aşağı sürmek müradım
Benhelâle (3) kadar seyran benimdir.

İbrahim paşa der dursun varayım
Adüler türemiş nice kırayım
Eğer harp istersen topu kurayım.
Havaya çekilen Havan benimdir. (4)

Hafız paşa der ki: ordum üç yerde
Bir gece yatarım Yafada, surda
Bir hızıla koymam seni Mısırda
Bütün Arabistan, Yemen benimdir.

İbrahim paşa der: Vatan İrakta
Yüz bin gülle atarım bir oturakta
Çok düşmanımı işletirim kürekte (5)
Hem sürgün ederim Liman benimdir.

Hafız paşa der ki: düştüm bu hale
Sağımdan şolumdan imdatcım gele
Nice zorbalara beklettim kale
Atarım mahpusa zindan benimdir.

İbrahim paşa der: düzdüm orduyu
Araba çaldırdım cembi harbiyi
Parmak gibi kıyar süngüm, süngüyü
Kopan zelzeleler, tufan benimdir.

Hafız paşa der ki: koymuşum seri
Mizar (6) elden gider gelirsen beri
Basarım ordunu gece bir yarı
Hem hücum ederim cevlân benimdir.

İbrahim paşa der: Humusa geldim
Hamada ordusun ikiye böldüm
Mizardan vezirin üçünü sürdüm
Erzurum, Acem, Erzincan benimdir

Hafız paşa der ki: ya ben nideyim
Bari verin bana zehir yudayım
Olmazsa salın Malatyaya gideyim
Hakipaye geldim aman benimdir.

(Âşık Ali) ider ki: söylenir dilde
Çekerler hayfını yedi bin kolda
Sene bin iki yüz elli beş yılda
Nizibin üstüne destan benimdir.

Tarihi Atada, Malatya müftülerinin verdiği karar üzerine Hafız paşanın mağlûbiyetine sebep olduğu yer Niziptir. Bunun için halk şairi sözü Nizip'te bitirmiştir.

Cumhuriyet, S. 75, 27 Şubat 1943, s. 8.

ŞİİR ve KAİDE

Yazan : **Edip AYEL**

Yeni klâsik şiiri anlıyamıyanlar buna «Aruz tekerlemesi» ismini verip geçiyorlar. Bunlar yalnız klâsik şiiri değil sadece şiiri anlamamış kimselerdir. Burada yenilik, eskilik bahsini tazeliyecek değiliz. Yalnız hakkî «yeni» nin ancak eskiden çıkabileceğini ileri süren bazı garp mütefekkirlerinin düşüncelerini kaydetmek istiyoruz.

Fikirlerini her kesinkilerden önce hülâsaten izah ettiğimiz Alain bu hususta bakınız ne diyor :

«Her devrede sanat eserinin en iyisi en iyi eski şekilleri taklit suretile meydana gelmiştir. Romantik şairlerin en iyi mısraları klâsik şekilde olanlardır. Güzel mısraların hepsi klâsik, muntazam şekildedir. Bunun böyle oluşu mâna kaideye uydurulduğu için değil, mânanın kaidenin sağlamlığı sayesinde belirdiği, daha iyi tebarüz ettiği, meydana çıktığı içindir. Bu kaideyi koyan insandır. Kendi koyduğu kaideye kendi riayet etmeyen insan bu kaidenin temin ettiği avantajlardan kendisini mahrum etmiş olur. Şaire fikirlerini, (mazmunlarını) bulduracak olan bu kaide saygısı şiirin şeklini doğurur. Mazbut bir kaideye uymadan şiir yaratılabileceğini zannetmiyorum. Kaideyi hor gören şair, cereyanı birdenbire kesilmiş bir hat üzerinde telefon eden bir adama benzer. Dinleyici bu majik dairenin haricinde kaldığı için anlaşma imkânı da kalmamıştır. Halbuki vezin ve kafiye kanunu sayesinde şair yalnız dinleyicileri değil okuyucuları da hüküm ve tesiri altında tutar ve nereye götürdüğünü söylemeden onları, kelimenin bütün mânasile, sürükleyip götürür.

Bütün sanat eserleri bir «hatırlayış» mahsulüdür. «İnsanların inşa ettikleri her şeyi unutacağım, deyip işe başlıyan bir tek mimar yoktur. O mimar kendinden evvelki şekilleri unutarak bina yapsaydı yaptığı eser pek çirkin olurdu. Daha doğrusu o mimar yeni hiç bir şey inşa etmiş olmaz, hiç bir icatta bulunmuş olmazdı. Bunun içindir ki bir âbide bir diğerini hatırlıyarak yapılır. Taklit etmiyen bir şey icat edemez. «Hatırlama» bizatihi estetik bir durumdur. Bir şey güzelse her şeyden önce başka güzel bir şeyi hatırlattığı için güzeldir.»

Şair Valery'nin kaideye uymadan kolayca şiir yazmağa kalkanların tarzını şu bir satırla mahkûm edişine bakınız: «En değersiz edebiyat nevi, bizde en az gayret istiyendir.» Yine bu şairin şu düşüncesini de kaydedelim: «Sanatını öğrenen bir romantik klâsik olur.» Fransız estetlerinden Max Jacob: «Şiir, güzel bir mısra veya bendin başlı başına güzelliğini teşkil eden bir lâfız sanatıdır.» diyor, ki bu tarif klâsik şiirin bir kısaca izahından başka bir şey değildir. Bir şair olmamakla beraber kelimelere âşık olan Gustave Flaubert başka bir yazıda belirttiğimiz gibi :

«Niçin insan fikrini yakından yakalayıp ifadeye kalktığı zaman daima bir mısra yapmış oluyor? Şu halde his ve hayalleri idare eden adetler ve ölçüler kanunîdir.» demekle muayyen kaidelere yardımı olmaksızın düşünce ve hislerimize kesafet ve şiiriyet veremiyeceğimizi belirtmiş olmuyor mu?

Şair, lâfzın nesir âdiliğine düşmesine mâni olan bütün nazım kaidelerine saygı göstermekle mükelleftir. Bununla beraber Alain der ki : «Şairin dehası, kellmeleri yalnız kaidelerin delâletile değil, o kaideler haricinde de bulabilmesindedir. Vezin ve kafiyenin bir mâna husule getirdikleri yerlerde şair yalnız kaideye riayetin yetmediğini düşünerek yaptığı lâfz oyunundan bir mucizenin husule geleceğine intizar etmeli, bu mucizeyi aramalı ve yalnız ona bel bağlamalıdır. Çünkü güzellik önceden tasarlanamaz. Zihnin doğurduğu çocuklar daima çirkin olurlar. Mucizeler yaratmak için kelimelere güvenmelidir Hakiki şair, alelâde kelimelerin haiz oldukları seslerden istifade ederek bizi teheyyüce sevketmesini bilendir. Şaire mahsus bir şey varsa o da gerek vezin, gerek kafiye delâletile hiç beklenmedik bir kelimeyi bulup yerinde kullanabilmesindedir.» Fikrimizce vezin, kafiye, lâfız, ritm bunlara can verecek bir şair mizacı olmadıkça kuru bir gürültüden başka bir sonuç temin edemezler..

Edip AYEL

Türkçe ve Türk

Ahmet Emin Yalman, gürültüler çıkaran bir baş yazısında yeni Türkçe kelimelere itiraz ederek (uydurma Türkçe kelime) olmaz, diyor. Bir kelimenin Türkçe olması için dilimizin tasarrufuna girmiş olmasını istiyor. Pek âlâ, kabul edelim. Fakat yine Ahmet Emin, bir adamın Türk olması için, Türk harsına girmiş olmasına lüzum görmüyor, tabiiyet vesikası kâfi, diyor. Bir parçacık insaf edelim :

Uydurma Türkçe kelime olamazsa, uydurma Türk olur mu?

Bir Mendires türküsü

— **Selâhaddin ERSO**

Mendires boyunda biten bir sazım,
Hasretmiş meğerse alnımda yazım,
Nasıl yaşarmasın, nasıl bu gözüm?

Mendires elimden aldı yarimi.
Mendires dağladı garip gönlümü.

Bir dal çiçeğinden ayrı yaşar mı?
Ceylân sevdiğinden uzak gezer mi?
Denizde yelkensiz gemi yüzer mi?

Dalından ayrıldı en taze çiçek.
Ömrüm hasret dolu yalnız geçe

Söylediğim türkü hasret türküsü,
Hâtıra elinde yarin örgüsü,
Kınaydı elinde, rastıktı süsü,

Nasıl kıydın nasıl yâre Mendires?
Son çare beni de öldür Mendires.

Adını ünledim dağ dağ dolaştım.
Mendires boyunca ağladım gezdim.
Bir kırık yerim var içimde sezdim.

Koylarına bakar bakar ağlarım
Mendires, Mendires coşar çağla.

Teninin değdiği sular ne serin,
Mendires, gözlerin gibi ne derin,
Ben, yatarken altında servilerin,

Adını çağracak her an Mendires,
Taşacak, taşacak coşup Mendires.

Halim Yağcı

Istırap

Azap, yudum yudum sunar neşeyi,
Saadet uzarsa hayat kısalır.
Belki ardımızda bir tek şey kalır,
Her şeyi yaşamış olmak.., her şeyi.

Engine sürüyor gam yatımızı..
Bir mermere düşen su gibi şıp.. şıp
Zaman eliyle her an burgulaşıp
Istırap oyuyor hayatımızı!..

Zaman alnımızda bir geniş mermer,
Kimdir bu mermere her an işliyen.
Büyük hattat.. derim ıstıraba ben.

Ardımızda akıp gidiyor günler,
İster neşe, ister azabı giydir
Sevdiği müddetçe insan iyidir..

Dündar AKÜNAL

ÖRÜŞLER

BONBON YİYEN BİR MARKSİST

Sadrettin Celâl Maarif Şûrasında daksizme kaçan fikirlerini döktü saçtı. ı ötedenberi bu temayülü bellidir; fabu meylin nereden geldiği pek belli Bay Sadrettin Celâlin pek az tanıdığı ılk tabakasıdır. Çünkü o da, İstanbuctile en aristokrat tipi olan müteveffa bey gibi her akşam (Löbon) a gelir ı kendine mahsus bir köşe ayırtır. Şu ki Panceri bey gibi şampanya içmez, yer. Bay Sadrettin Celâli bu temasürükleyen şey belki de müşterisinin gin Yahudi, Rum, Ermeni ve levanın (Löbon) u bir nevi (enternasyonal) iş olmasıdır. Yoksa sadece şampanya ıbon arasında insanı marksizme kadar bir sınıf farkının lezzeti bulunduzannetmiyorum.

BIYIK MESELESİ

viri Efkâr) namına Maarif Şûrasını eden Peyami Safa arkadaşımız, Ankaileri gelen zatların bıyıklarını tıraş etbaşladığını haber verdi, fakat sebebini nedi. Eğer bu sadece bir temizlik medeğilse, bir yaş meselesidir. Vaktinden beyazlanan saç insanı kibar ve zarif iliyor. Fakat bıyık öyle değil. O sabir yaşlılık damgası olup kalıyor. Hele Hasan Ferit Canseverin gibi yaşından ndan evvel bembeyaz kesilmiş olursa mutlak kesmeli! Bu bıyık meselesi bir damgası haline geleceğe benziyor. n bundan en çok bay ressam Şevket edecek. Kendisine bir arslan mehabeti o güzel, gür bıyıklarını kırk sene muettikten sonra bu uğurda kaybedecek! kişi de şimdiden bunun kârına kondu: Enis Behiç. Bıyık meselesi ortaya çıkın- Vâ - Nû) Akşamdan Akşama sütununda kla İdris Sabihin şu iki güzel mısralını Behice atfetti:

Kaşından daha çok bıyığın yokken
Üstün yeleli arslanlar gibi.»

İdris Sabih, şimdi Cenubî Amerikanın hangi şehrindedir. Bunu tashih etimkân yok. Enis Behice gelince: Vânun bir dikkatsizliğini yüzüne vurmamak nazikâne bir sükût ile mukabele edeceumuyorum.

KİMSE DUYMASIN!

Maarif Şûrasında ahlâk meselesi konuşulurken bay Sadrettin Celâl aynen:

— Aile bir zehirdir!

Dedi. Çünkü inkılâba mukavemet huyu oradan geliyormuş. (Yanlış anlamayın, bu inkılâp, Türk inkılâbı değil, 1917 ihtilâlidir.) Şu halde ahlâkımızı düzeltmenin çaresi bulundu: Kocasını terkedip kaçan her kadın, karısının, çocuklarının semtine uğramıyan her koca bir ahlâk mücahididir demek.

Aman, yavaş konuşalım, kimse duymasın!

NE OLDU?

(Yurt ve Dünya) isimli mecmua, son sayısında, Türkçülerden yalnız Hüseyin Namık Orkuna çatıyor, başka kimsecikler yok. Halbuki her sayısında beş altısını kılıçtan geçiriyordu. Ne oldu? Merak ediyoruz. Acaba (Yurt ve Dünya) cılar aralarında Türkçüler hakkında affı umumî mi ilân ettiler?

PEK Mİ HAKSIZ OLURDU?

Ankaradaki Maarif Şûrasında, Sadri Maksudî, gençlerin arasına yayılan fena propagandaları anlatırken, eski Fransız Başvekili Leon Blum'ün genç kızları cinsî münasebata teşvik eden aile aleyhindeki bir kitabından da bahsediyor ve bu kitabın gençlerimizin ellerinde dolaştığını söylüyor.

Sadri Maksudî, bu sözlerinin arasında Leon Blum için (sosyalist ve Yahudi Leon Blum) tâbirini kullanmış. Akşamın Dikkatler sütunu bunu muahaze ediyor: Ahlâk meselesi konuşulan bir yerde, Başvekillik etmiş böyle bir zatı şerife (!) hiç Yahudi diye hakaret edilir mi? demek istiyor. Bir defa Yahudi sözü neden hakaret olsun? Eğer bu sadece dini gösteren bir kelime ise hıristiyana, hıristiyan, müslümana, müslüman demek hakaret olmadığı gibi, Leon Blum'e Yahudi demek de hakaret olmamak icabeder. Milliyet farkını gösteren bir kelime ise, Almana, Alman, Japona Japon demek hakaret olmadığı gibi Leon Blum'e Yahudi demek yine hakaret olamaz. Şayet bunu, Sadri Maksudî, dünyayı altüst eden müfsit bir zihniyetin ifadesi olsun diye kullandıysa o zaman yine Leon Blum'e Yahudi demiyecekti. Dilimizde bu kelimenin hakaret mânasında kullanılan şekli malûmdur. Maksat bu olunca, Türkçe şivesine göre: Yahudi Leon Blum denemez, Leon Blum çıfıtı, demek icabeder. Vakıa, o zaman bu, çok ağır bir söz sayılırdı, fakat Fransayı bu hale getirdikten sonra, aileyi de yıkmak istiyen bir adam için pek mi haksız olurdu?

SEÇME SÖZLER

★ Saadet, murada ermekten ziyade, murada ermeğe gayret etmektedir. Aristote

◆ ◆

★ Sır tevdi etmekle boş boğazlık arasındaki mesafe kulakla ağız arasındaki kadardır. Petit - Senn

◆ ◆

★ Ders vermek, iki defa öğrenmek demektir. Joubert

◆ ◆

★ İnatcılık, zayıf adamların kuvvetini teşkil eder. Lavater

◆ ◆

★ Her şeyde bir kuvvetlik tahmin eden adam hemen her zaman aldanır. Voltaire

◆ ◆

Mahiyeti bakımından hayat hiç bir şey değildir. Onun kıymeti kullanılış tarzındadır. J. J. Rousseau

◆ ◆

★ İptilâları doğuran işsizlik, aylaklık olduğu gibi gülünç olmayı tevlit eden de benlik dâvaası gütmektir. Marmontel

◆ ◆

★ Mevki ve derecesinden dolayı kibir duyan kimse o mevkiin dununda kaldığını haber vermiş olur. Leczinska

◆ ◆

★ Dayanıklı şeylere istinat ediniz. Andrieux

◆ ◆

★ Gösteriş yapma arzusu: İşte iflâsa götüren şey budur. Petiet

◆ ◆

★ Bir türedi, menşeini hatırlarsa, herkes onu unutmuş görünür; tersine olarak menşeini unutmuş ise herkes onu hatırlar. Petit - Senn

◆ ◆

★ Güzellik duvar takvimine benzer: Zamanla eriyip gider. T. Adams

◆ ◆

★ Kendi nefsinden hiç memnun olmamak bir zaaf teşkil ettiği gibi çok memnun olmak da ahmaklık alâmetidir. Mme de Sablé

Eski Devirlerde

Türk maliyesinin tarihçes

Yazan : Enver Behnan Şapolyo

Türk milletinin engin bir tarihi vardır. Bu da cihan tarihinde iki safha göstermektedir. Birincisi (Kavmî tarih) imiz, ikincisi de (Millî tarih) imizdir. Millî tarihimiz de üç büyük kısma ayrılır: (Selçüklü İmparatorluğu), (Osmanlı İmparatorluğu), (Cümhuriyet devri). Bu üç büyük devleti müslüman Oğuzlar kurmuşlardır. Bunların üçünün de muntazam idarî teşkilâtları vardı. Ben bu yazımda (Osmanlı İmparatorluğu) nda Türk maliyesinin ufak bir tarihçesini ve ana hatlarını göstereceğim. Çünkü (Türk maliye tarihi) büyük bir mevzudur. Maalesef henüz bir maliye tarihimiz yazılmamıştır. Ancak Türk maliyesi hakkında (Abdürrahman Vefik) beyin kıymetli bir eseri olan iki cilt (Tekâlif kavaidi) ve Meclisi Maliye âzasından (Süleyman Sudi) beyin yazdığı iki cilt (Defteri Maksat) adlı eseri ve yine Ali Reşat beyin taş basma (Tarihi Osmanî) adlı eserinin birinci cildindeki (Umuru Maliye) kısımları tetkike değer eserlerdir.

Maliye, bir devletin hazinesine girecek servetin toplanma ve sarfetme usullerine vâkıf olma fennidir. Yani bir devletin varidat ve masraflarının muvazenesini tanzim etmek, bütçesini yapmaktır. Maliye: Müslümanlık âleminde (Beytülmal), Osmanlılarda (Hazine), Avrupalılarda (Finans - Finances) denilen devlet malı ve sandığına derler. Biz de son asırlarda buna (Maliye) adını verdik. Maliyenin mevzuu da (tekâlif) yani vergiler ve bunların toplanma ve sarfına ait (kavait) ve (Malî teşkilât) ımızdır. Bu tekâlifin de gaye ve faydası, milletin umumî servetinden bir kısmının umumî hizmetlerin ifası için devlet sandıklarına teslimidir. Bu suretle bir devlet, vergi olarak topladığı bu paralarla bir milletin istiklâlini, umumî refahını, şan ve şerefini ve asayişini umumî sağlığını muhafaza eder. Bu sebeple bir devletin yaşamasında en mühim âmil (iktisat) ve (maliye) dir. İktisat, servetleri işleme fenni, ticaret, kazanç temin etme sanatı, maliye de bütçeyi tevazün ettirme fennidir. İşte yaşamak kudretine sahip, kökü müspet ilimlere dayanan bir cemiyet iktısat ve maliye fenninin usullerine vâkıf olmakla payidar olur.

Osmanlı İmparatorluğu (28 Eylûl 1299) tarihinde kurulduktan sonra müslüman bir devlet olduğu için malî esaslarını dine istinat eden tekâliften aldı. Kurduğu binanın temellerini iktısadi ve malî bakımından da kuvvetli esaslara bağlamakta çok hassas davrandı. Bu sebepledir ki Kayi Oğuzların kurduğu bu bina 621 yıl yaşadı. Türk maliyesinin tarihi (1299) tarihinden, Tanzimatın ilânı olan (1839) tarihine kadar birinci devre, (1839) dan (1908) ikinci devre, (1908) den (1920) ye kadar üçüncü devre olup, bir de Cümhuriyet devri maliyesine ayrılır. Tanzimattan önce de vergiler ikiye ayrılmıştı :

A — Tekâlifi şer'iye

B — Tekâlifi örfiye

esaslarına dayanan malî bir sistemdi. Tekâlifi şer'iyenin dört esası vardı: (zekât), (öşür), (haraç), (cizye). (Zekât) o zamanın tâbirile (Haceti asliyesinden hâli nisabe malik olanlar yıllanmış mal hamlerının kırkta birini seneden seneye ayırarak ehline vermekten ibaret olan senelik dinî bir malî borçtur.»

(Haceti asliye) : Nafaka, mesken, yazlık ve kışlık elbise, sanat âletleri, ev eşyası. binek atı, okunacak kitaplardır. (Nisab): Her nevi maldan zekât verilmesi vâcip olan miktar demektir. (Mal namı), çoğalan, üreyen mallardır. (Zekât) da (5) kısımdır: (Zekâtı sevaim), (Zekâtı nukut ve aruz), (Zekâtı âşır), (Zekâtı rükâz), (Zekâtı harç) tır.

Zekâtı sevaim — Eti yenilen ehlî hayvanlardan verilen zekât, yani vergidir. Zekâtı nukut ve aruz, altın ve gümüş ve ticaret için bulunan süs eşyasından verilen, dinî vergidir. Zekâtı âşır ticaret mallarından alınan vergidir. Zekâtı rükâz, maden, memleha, definelerden alınan vergidir. Zekâtı harç, sulanan tarlalardan, ormandan kesilen ağaçlardan ve meyvalardan alınan vergidir.

İkinci vergi de (öşür) dür. Hasat zamanında köylüden alınan onda bir mahsul vergisidir, cemine de (âşar) derler.

Üçüncü vergi (haraç) tır. Bir hükümdar, bir memleketi fethettiği zaman, bura halkına yerlerini temlik ederek kendilerine cizye koyar ve bunlardan alınan vergiye haraç denilirdi.

Dördüncü vergi ise (vizye) dir. Bu da müslüman olmıyan tebaadan, askerî hizmet mukabili alınan bir vergidir.

İşte Osmanlı İmparatorluğu ilk devrelerinde tekâlifi şer'iyenin dört esasına dayanarak varidatının mühim bir kısmını topluyordu.

Devletin varidatını zekât, âşar, haraç ve cizye esasından (80) çeşit vergi teşkil eder. Bunların mühimleri şunlardır: (Ağnam, ıkta, salarya, toprak bastı, ondalık, selâmet akçesi, geçit resmi, çift akçesi, ağalık, kulluk, boyunduruk, sıfat bozan, dönüm, gümrükler, madenler, emlâki emiriye, beytülmal, ihtisap, eyalet, ehlî hayvanlar, bağ, bostan) vergileri.

Osmanlı devletinin teşekkülünden mata kadar Türk maliye teşkilâtı ve ı ları şunlardı: Defterdarlar, baş defte şıkkıevvel defterdarı, şıkkısani def şıkkısalis defterdarı, Rumeli defterdarı, bistan ve Kürdistan defterdarı, mal darı, timar defterdarı, hazine defterdarı, dolu ordusu defterdarı, asakiri mansure hammediye defterdarı, darbhanei âmire terdarı, hazaini şahane defterdarı, kataat nazırı, varidat ve masarifat zırı, defter tevziat nazırı, maliye gümrük emini, duhan gümrüğü emini, bul gümrüğü emini, Galata gümrüğü alay emini, muhasebeci, muhasebei evve muhasebeciiik. Anadolu muhasebeciliği. muhasebeciliği, esham muhasebeciliği, kataat muhasebeciliği, ceride muhasebe evkaf muhasebeciliği, küçük evkaf beciliği. harbiye muhasebeciliği, hare muhasebeciliği, maliye muhasebeciliği, muhasebeciliği, mukataacı, baş mu haremeyn mukataacısı, İstanbul muk Bursa mukataacısı, Avlonya ve tevabii kataacısı, Rodos mukataacısı, Piskopos kataacısı, haslar mukataacısı, Salyana taacısı, ganem mukataacısı, maden m cısı, esham mukataacısı, ruznamçeci, ruznamçeci, ruznamçei evvel, ruznam ni, büyük ruznamçeci, küçük ruzn tersanei âmire ruznamçecisi, sadrâzam namçecisi, hazinei hümayûn kethüdası, leket kethüdası, defter kethüdası, timar hüdası, zeamet kethüdası, muhasıllık dası, eyalet ve sancak muhassıllığı, muhassıllığı, zeeriye muhassıllığı, haraç hasıllığı, muhallefat müdürlüğü, rug müdürlüğü, muecelât müdürlüğü, ha hazinesi müdürlüğü, malikâne müd mukabeleci, yoklamacı, baki kulu, baş kulu, cizye baki kulu, eklâmı selâse l hazinedar, kesedarlar, veznedar, veznec ağa, hazinei âmire veznedar başısı, u âmiller, cabiler, mütevelliler, sayı n tahsildarlar, âsirler, muhtesipler, mub lar, haraççı, cizyeci.

İşte Tanzimat devrine kadar malî uğraşan memuriyetler bunlardır. Altı kilometre murabbaı genişliğindeki Türk sinden bu memurlar vergi alırlardı. Bu azzam teşkilât akıllara hayret verecek b kilde gayet muntazam çalışır ve sistemli bir şekilde toplanır; zam defterlere bu varidat kay di. Tekâlifi şer'iyeden sonra bir sım vergiler de fetvalarla tekâlifi örfi

Seçme, Güzel Şiirler

Türküm

— Arkadaş Babam H. Şinasi ÖNOL'a —

Türk olmasa ırkım geremem göğsümü hakla,
Doğsam yaşamazdım vatanımdan da uzakta.
Sevmiş mi ki, uymuş gibi arzuma büyük Hak,
Tekbir ile hâkettiği yer işte bu toprak.
Ceddin kanı akmış sayısız yıl bu ugurda,
Fâtihini ansın diye Ay-yıldızı Sur'da.
Tâ Asya boyundanberi aşmış nice mazgal,
Geçmiş koca deryaları kullandığı her sal.
Tırpanlanıyorken bile baş, govde.. kemik, et...
Hep bizlere etmekti hedef, yurdu emanet.
Sultan Yavuz'un, Yıldırım'ın nâmı adımdır,
Etrafı saran âbideler saltanatımdır.
Hoş bir muzedir sanki sokaklar bile.. her yan,
Han, türbe, sebil, çeşme, şadırvan.
Dün Varna, Monâç, Nigbolu'dan esti sedâmız,
Gök kubbenin altıydı o yekpâre otağımız.
Bir yanda uzak bahçelerin kapı açarken,
İstanbulun ufkunda ezân etmede dâvet,
Beş vakti de cezbetmede hummâlı ibâdet.
Satvetli Süleymâniye, Eyyüp, Yenicami,
Taşmakta akislerle derinden ve ilâhi.
Şahâne Boğaz'dan koşan arzu dolu seste,
Aksetmede şair Dede'nin yaptığı beste.
Son cengimi andıkça içim hâz ile titrer,
Gösterdi kılıncım gücünün şeklini yer yer.
Türk olmasa ırkım geremem göğsümü hakla,
Doğsam yaşamazdım vatanımdan da uzakta.
En son nefesimden de taşar işte bu türküm,
Nabzımda ve kalbimde yaşarken Atatürk'üm.

Hikmet Şinasi ÖNOL

Boğazda mehtaplı geceler

Gümüş pullar serperken nefti sulara mehtap,
Korularda bülbüller besteler şarkısını.
Boğaz sedef gecenin koynunda uyur bitâp
Tepecikler bürünür sislerden atkısını.

Kıyılar bir bestenin ahengile ürperir,
İlâhi sevgilerin mâbedi olur Boğaz.
Her şey, herkes çılgınca kendini aşka verir
Hülyaların koynunda sessizce uyur Boğaz.

Bursa: İlhan GEÇER

Ayşem

Gönlünde duymadan başka bir sızı,
Sevdalar saçını yoldu mu Ayşem?..
Dağlarda batarken akşam yıldızı;
Senin de gül benzin soldu mu Ayşem?..

Kızıl dudakların gülmüyor, niçin?
Bir anda eridin hep için, için...
Dün şendin bugün bir vefasız için,
Sana da hayat yük oldu mu Ayşem?..

Akşam yıldızıyla bahtını dene,
Sor ki, bu intizar sürer kaç sene...
Ne o, heykel gibi donmuşsun gene,
Yoksa, çilen artık doldu mu Ayşem?..

Yaşar GÜNGÖR

Palaskalar gevşetilmiş. İçilmiyen ...ların külleri kendiliğinden uzayıp ...lıyor. Uyuşturucu bir şark rüzgârı ...e ait düşünceleri hafif sisler gibi ...ikleyip götürüyor.

Madam Karabetyan işlerini ta...lamış. Sıcak suyun buruşturduğu ...larını basma önlüğüne silerek mey...na çıktı. Müşterilerini selâmetleme...hazır. Garson hafifçe salonun ke...arını süpürüyor. Karabetyan efendi, ...sandalyeleri birbirine kapatmakta. ...t kimsenin kımıldamıya niyeti yok. ...rkes bir nefes murakabesine dalmış, kendi âlemi içinde...

Bana öyle geldi ki: Artık hiç bir şey buradakileri harekete getiremez. Bunları bölüklerine götürmek için ayaklarından tutup sürümek lâzım.

Kendi kendime: Biz mi harbedeceğiz? diyorum, niçin harbe girdiğimizi bilmeden? Ne istediğimizi bilmeden? Kimlerle, nerede harbedeceğimizi bilmeden? Çanakkalede Büve'nin batışı, Küin Elizabetin yaralanışı bana bir efsane gibi geliyordu.

Bu sırada hiç beklenilmiyen bir şey oldu. Karanlıklarda acı acı bir boru öttü; yatmadan evvelki yoklama borusu.

Uyuyanlar hemen dirildiler. Çarçabuk ceketlerini iliklediler. Palaskalar hızla sıkıldı, kabalaklar başlara geçirildi. Kuvvetli, geniş adımlarla birer birer kapıdan çıkıyorlar. Tavandaki tek ampulün ışığında uzayan gölgeleri, kendilerinden çok büyük, âdeta Çanakkaleyi koruyanların hayali gibi görünüyor...

— Arkası var —